

Јелица Б. Зељић
jelicazeljic971@gmail.com

Јелена Д. Чкојић
jelena.ckojic@gmail.com

Ана М. Васиљевић
ana.ivkovic.va@googlemail.com

Народна библиотека Осечина, Осечина

ИНФОРМАТИВНИ ПРИЛОГ
УДК: 027.022:004.9(497.11)
<https://doi.org/10.63356/baz.2026.023>

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ЗАВИЧАЈНЕ БАШТИНЕ: МОДЕЛ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ ОСЕЧИНА

Сажетак: У савременом друштву, народне библиотеке се суочавају са изазовом очувања културне баштине уз истовремено прилагођавање потребама дигиталних корисника. Овај рад представља модел по којем Народна библиотека Осечине постаје динамичан центар знања, спајајући „живу реч“ са модерним технологијама.

Кључни фокус рада је на процесу дигитализације као алата за демократизацију културе и очувања локалног идентитета. Посебан значај у овом процесу има сарадња са Универзитетском библиотеком „Светозар Марковић“ из Београда, кроз чију стручну и техничку подршку је реализована дигитализација листа „Подгорац“ и материјала везаних за шљиву и шљиварство. На тај начин библиотека је омогућила трајну доступност хронике свога краја, док је пројекат дигитализације грађе о шљиви (као симболу привреде и традиције региона) поставио темеље за специфичну, тематску дигиталну ризницу.

Анализом статистичких показатеља посвећености платформи, рад показује да дигитализација не потискује читање, већ му даје нову форму, чинећи библиотеку незобилазним стубом савременог друштва.

Кључне речи: *дигитализација, народна библиотека, локални идентитет, завичајна периодика, шљива, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, читалачка култура.*

УВОД: БИБЛИОТЕКА КАО ЧУВАР И ИНОВАТОР

Савремена библиотека у 21. веку није само тиха читаоница и депо књига. Она је живи организам који се непрестано прилагођава динамичним променама у друштву. Еволуирајући у „трећи простор“ (Oldenburg, 1989)¹ место социјалне интеракције и слободног приступа информацијама. За Народну библиотеку у Осечини, дигитализација завичајног фонда није само технички процес, већ стратешки алат за очување колективног памћења Подгорине. Како наводи Александра Вранеш (2013)², дигиталне библиотеке омогућују нове начине организације и интерпретације знања, чинећи га доступним глобалној јавности.

За мале средине, попут Осечине, Народна библиотека представља централну тачку, а често и једини стуб културног живота. Она није институција у којој се само позајмљују књиге, већ чувар локалног и колективног идентитета. Управо у том контексту, завичајна периодика и грађа имају непрочењиву вредност, јер сведоче о специфичном историјском, културном и друштвеном развоју локалне заједнице.

Основни изазови са којим се суочавају библиотекарски јесте како премостити јаз између генерације. Неопходно је задржати пажњу традиционалног читаоца, а истовремено привући и анимирати „дигиталне падобранце“ који информацију конзумирају брзо и путем екрана.

Дигитализација се овде не јавља само као технички процес, већ као плод институционалне синергије. Управо кроз партнерску сарадњу са Универзитетском библиотеком „Светозар Марковић“ из Београда, обезбеђена је неопходна експертиза технолошка подлога која омогућава да се локална баштина Осечине обради према савременим светским стандардима.

Циљ овог рада је да покаже како се систематским и стратешким приступом дигитализацији завичајне грађе може постићи вишеструки ефекат. Пре свега, остварује се физичка заштита старих и ретких докумената од пропадања изазваног временом и честом физичком употребом. Друго, постиже се њихова максимална доступност широј јавности, чиме се локална културна баштина Осечине демистификује и чини видљивом на глобалној мрежи. На тај начин, библиотека успешно спаја своју традиционалну улогу чувара са савременом улогом дигиталног иноватора.

¹ Oldenburg, r.(1989). *The Great Good Place*. New York: Paragon House.

² Vraneš, A., Marković, Lj. (2013). *Od rukopisa do digitalne biblioteke*. Beograd: Filološki fakultet

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР: ТРАНСФОРМАЦИЈА БИБЛИОТЕЧКИХ УСЛУГА

Трансформација савремених библиотека није само техничке природе, она представља дубоку парадигматску промену која подразумева прелазак са традиционалног модела поседовања (фокус на физичку збирку и складиштење) на савремени модел приступа (фокус на дигиталне сервере и доступност информација у реалном времену). У новом „амбијенту“, концепт „живе речи“ добија потпуно нову димензију. Она више не означава само усмено предање или физички контакт са књигом, већ представља динамичну интерактивност коју библиотека пружа као платформа за размену идеја, дигитално приповедање и активно учешће заједнице у креирању садржаја.

- Дигитални јаз: Један од примарних задатака модерне библиотеке је премошћавање разлике у приступу информацијама. У мањим срединама, библиотека постаје кључна тачка која омогућује свим грађанима, без обзира на њихов социо-економски статус, приступ најсавременијим дигиталним ресурсима. Тиме се спречава информациона маргинализација и подстиче демократизација знања.

- Информациона писменост и доживотно учење: Постојање дигиталних архива само је први корак. Прави изазов лежи у едукацији корисника – како да ефикасно претражују, критички анализирају и правилно користе доступне податке. Библиотекар овде преузима улогу ментора и водича кроз „шуму информација“ помажући корисницима да развију вештине неопходне за живот у 21. веку.

- Видљивост и ревитализација локалне историје: дигитализација није само процес очувања, већ и процес оживљавања. Претварањем аналогне завичајне грађе у претраживе дигиталне формате, локална историја престаје да буде „заборављена“ у прашњавим кутијама. Она постаје видљива, лако претражива и доступна истраживачима широм света, чиме се локални идентитет Осечине чврсто позиционира на глобалној дигиталној мапи.

- Технолошка стандардизација и институционално повезивање: Успешна трансформација захтева примену високих стандарда. Сарадња са институцијама, попут Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ омогућава примену најсавременијих метода и метаподатака, чиме се омогућава функционалност дигиталних колекција.

МЕТОДОЛОГИЈА И ПРАКСА: МОДЕЛ БИБЛИОТЕКЕ У ОСЕЧИНИ

Истраживање представљено у овом раду засновано је на дескриптивној методи и квантитативној анализи статистичких података о посећености дигиталних портала.

Народна библиотека у Осечини применила је специфичан и стратешки утемељен модел дигитализације, који није само био технички задатак, већ и чин очувања локалног интегритета. Уместо насумичних одабира грађе, фокус је стављен на најдрагоценије ресурсе локалне заједнице који су били највише угрожени зубом времена.

Кључни сегмент реализације био је усмерен на два правца:

1. Дигитализација листа „Подгорац“: Овај пројекат је реализован као плод успешне сарадње са Универзитетском библиотеком „Светозар Марковић“ из Београда. Примена професионалне опреме и стручног менторства партнерске институције обезбедила је висококвалитетну репродукцију и дугорочну дигиталну заштиту завичајне периодике. Реконструкција локалне хронике: Лист „Подгорац“ за нашу територију представља својеврсну „писану меморију“ и најрелевантнију хронику друштвеног, економског и културног живота Подгорине. Препознавајући опасност од трајног пропадања папирних примерака, библиотека је приступила дигитализацији комплетних годишњака. Овим процесом који је спроведен уз високе стандарде, омогућено је истраживачима, студентима и локалном становништву да детаљно истражују своју прошлост путем дигиталних претраживача. Тиме је елиминисан ризик од физичког оштећења оригиналних, крхких примерака, док је истовремено обезбеђена доступност са било које локације.

2. Тематска ризница о шљиварству:

Препознајући шљиву³ као кључни идентитетски код Подгорине,

³ Идеја о одржавању Сајма шљива је зачета почетком деведесетих година прошлог века. Тада (1993. и 1994.) су одржане две манифестације „Дани шљива у Подгорини“. Средином прве деценије 21. столећа на истој идеји је осмишљено нешто потпуно другачије – Сајам шљива у Осечини, велика манифестација која слави шљиву као национално благо. Од 2006. године до данас, упорним радом и истрајавањем на једном веома прецизном концепту успели смо да формирамо препознатљив бренд, Сајам шљива у Осечини. Сајам представља значајну привредно-туристичку и културно-забавну манифестацију која је из године у годину подизала свој ниво и повећавала број посетилаца. Сајам у правом смислу те речи, догађај на ком се сусрећу традиционална и савремена производња, огромно искуство и модерна наука и технологија, знање и идеје са онима који

библиотека је систематизовала разнородну грађу у тематску целину, повезујући локалну привреду са културним наслеђем. Дигитална ризница обухвата и научне текстове, етнолошке записе, архивске фотографије и народна предања. Овај портал реализован на адреси digitalnasljiva.unlib.rs.⁴

Институционална подршка и технолошки оквири:

Реализација ових пројеката не би била могућа без стручне сарадње са Универзитетском библиотеком „Светозар Марковић“ из Београда. Кроз ову сарадњу, Народна библиотека користила је најсвременије платформе за депоновање и претраживање дигиталних платформи. Ово партнерство представља модел како мала локална библиотека, користећи ресурсе, референтних националних институција, може постати лидер у дигитализацији и очувању завичајне баштине.

Слика 1. Дигитална шљива

Анализа друштвеног утицаја и корисничког искуства

Уместо искључивог ослањања на квантитативне показатеље, прави успех процеса дигитализације у Народној библиотеци у Осечини огледа се

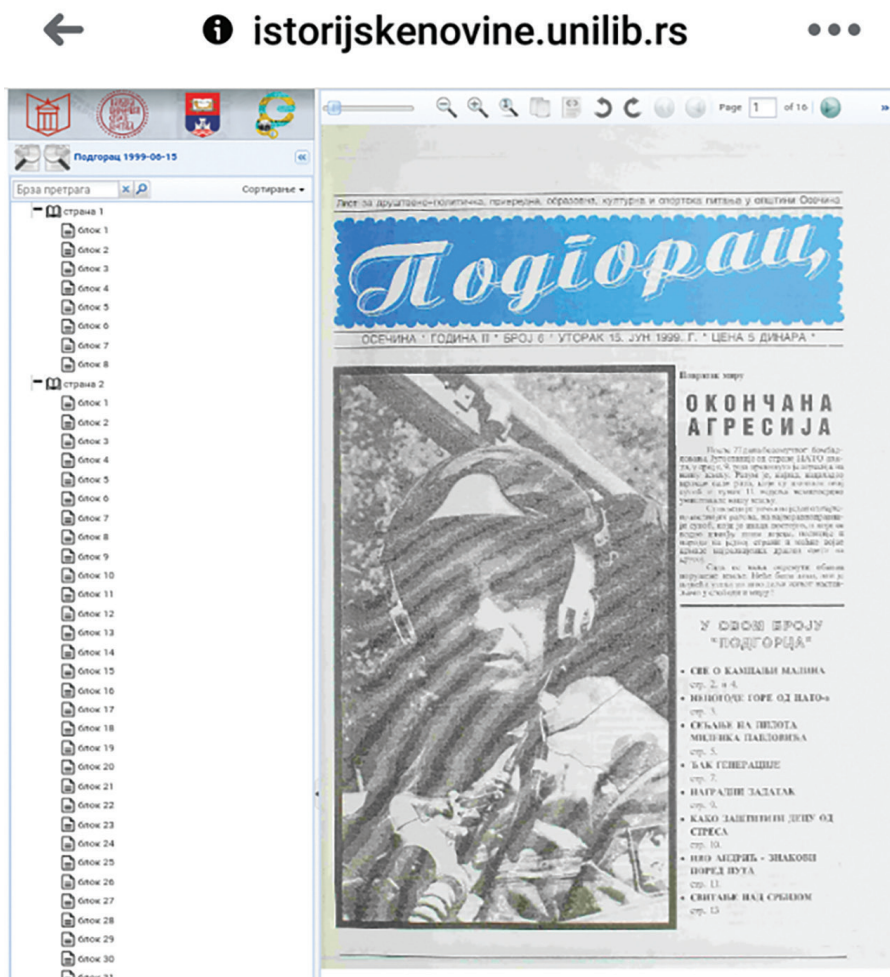
располажу новцем, атрактивна такмичења у квалитету производа од шљива, стручни скупови, излагачи и гости из земље и иностранства, презентација туристичких потенцијала општине, културни и забавни програм за све узрасте.

⁴ <https://biblioteka-osecina.org/>

у трансформацији начина на који заједница користи своје наслеђе. Досадашња искуства указују на три кључна нивоа утицаја:

1. Ревитализација завичајног идентитета

Дигитализација листа „Подгорац“ и теме „Дигитална шљива“ изазвала је лепу реакцију код локалног становништва. Грађани више не посматрају библиотеку као место за позајмицу публикација, већ као дигитални архив сопствених корена. Забележен је повећан интерес потомака који кроз дигиталне новине истражују своје породично стабло или друштвене прилике у којима су живели њихови преци.

Слика 2. Дигитализован лист „Подгорац“

2. Подршка научном и истраживачком раду

Омогућавањем удаљеног приступа грађи (пуном тексту), библиотека је постала незаобилазан партнер студентима и истраживачима који се баве историјом Подгорине. Оно што је некада захтевало вишедневни боравак у завичајном одељењу сада је доступно на „клик“, чиме је Народна библиотека у Осечини изашла из локалних оквира и постала део глобалне академске заједнице.

3. Едукација и „дигитално описмењавање“

Имплементација платформе послужила је као инструмент за едукацију у коришћењу дигиталних ресурса. Библиотекари су кроз радионице и индивидуалне консултације помагали традиционалним читаоцима да савладају претрагу дигиталне ризнице.

Најзначајнији резултат није број преузетих фајлова, већ чињеница да је завичајна грађа постала „жива“. Дигитализација је обезбедила да се специфичности Осечине и Подгорине сачувају од заборавља, пружајући им нови живот у дигиталном добу. Овај модел потврђује да дигитализација не потискује читалачку културу, већ даје нову савремену форму.

Статистички показатељи и резултати

Емпиријски подаци указују на стабилан тренд раста интересовања за дигиталне садржаје, што потврђује оправданост пројеката дигитализације у народним библиотекама. Посебно се издваја пример дигитализације завичајне периодике, који показује да локална културна баштина може добити значајну видљивост у дигиталном окружењу, што потврђује оправданост пројекта.

Табела 1. Анализа приступа дигитализованој грађи – лист „Подгорац“ (период септембар 2025 – април 2026)⁵

Месец	Број приказа страница	Промена у односу на претходни месец
Септембар 2025	506	-
Октобар 2025	2058	+306%
Новембар 2025	5488	+167%
Децембар 2025	5458	-0.5%
Јануар 2026	5308	-2.7%
Фебруар 2026	3604	-32.1%
Март 2026	1219	-66.2%
Април 2026	1886	+54.7%

⁵ <https://pretraziva.rs/pregled/podgorac>

Анализа показује изразит раст интересовања у почетној фази након објављивања дигитализованог садржаја на новој локацији. Већ у другом месецу (октобар 2025) забележен је раст од преко 300%, док врхунац посећености достиже у новембру и децембру 2025. године.

Након иницијалног пика, долази до постепеног пада активности, што је уобичајен образац у коришћењу новообјављених дигиталних колекција. Овај пад може се довести у везу са:

- zasiћењем иницијалне публике,
- сезонским варијацијама у коришћењу (зимски период, празници),
- смањеном промоцијом након иницијалног лансирања.

Значајно је, међутим, да у априлу 2026. долази до поновног раста (+54,7%), што указује на потенцијал за реактивацију интересовања кроз додатне активности (промоције, медијска видљивост, научна употреба).

Методолошка напомена

Приказани подаци односе се на број приказа страница на веб-сајту. Подаци не обухватају:

- прегледе у оквиру BnIViewer система,
- прецизну дистинкцију између људских корисника и аутоматизованих приступа (ботова).

Иако је извршено филтрирање познатих ботова, постоји могућност да део саобраћаја није у потпуности елиминисан, те резултате треба тумачити као индикативне, а не апсолутне показатеље коришћења.

Добијени подаци потврђују да дигитализација завичајне периодике, као што је лист „Подгорац“, значајно доприноси повећању доступности и видљивости културног наслеђа. Упркос методолошким ограничењима, уочљив је јасан образац: снажан иницијални интерес, стабилизација и потенцијал за поновни раст.

Ови резултати указују да дигиталне колекције захтевају континуирану промоцију и интеграцију у образовне и истраживачке токове како би се одржао дугорочни ниво коришћења.

Табела 2. Анализа приступа дигитализованој грађи – тематска збирка „Дигитална шљива“

Тематска збирка о шљиварству („Дигитална шљива“) од новембра 2025. године функционише на новој виртуелној инфраструктури која омогућава детаљно праћење статистике коришћења.⁶

Реални подаци (07. 11. 2025 –23.04.2026)

Месец	Јединствени корисници	Посете	Прикази страница	Хитови	Проток података
Новембар 2025	139	145	382	1.086	2.01 GB
Децембар 2025	106	125	342	921	1.02 GB
Јануар 2026	108	123	370	755	1.33 GB
Фебруар 2026	153	219	360	537	5.37 GB
Март 2026	311	379	734	1.356	5.57 GB
Април 2026 ⁷	220	255	749	749	1.97 GB
укупно	1037	1246	2937	5404	17.27

Кумулативни приказ (новембар 2025 – април 2026)

Показатељ	Вредност
Јединствени корисници	1.037
Посете	1.246
Прикази страница	2.937
Хитови	5.404
Проток	17.27 GB

Тумачење резултата

Укључивањем података за 2026. годину уочава се јаснији образац коришћења дигиталне збирке:

- почетни период (новембар–децембар 2025) карактерише умерен интензитет приступа,
- почетком 2026. долази до постепеног раста,

⁶ <https://digitalnasljiva.unilib.rs/>

⁷ Подаци за април односе се на период до 23.04.2026.

- март 2026. представља изразит пик у свим категоријама (нарочито у протоку података), што може указивати на интензивнију истраживачку или образовну употребу,
- април показује стабилизацију након пика.

Посебно је значајно да је у периоду од непуних шест месеци забележено:

- преко 1.000 јединствених корисника,
- више од 1.200 посета,
- значајан обим преузетих података (преко 17 GB).

Ово указује да тематска збирка има не само локални већ и потенцијално шири истраживачки значај.

Напомена

За разлику од претходне процене, подаци за 2026. годину представљају реалне измерене вредности, што значајно повећава поузданост анализе. Ограничења и даље постоје:

- недостају подаци са старе инфраструктуре (пре новембра 2025),
- није могуће потпуно елиминисати аутоматизовани саобраћај (ботове),
- април 2026. није комплетан месец.

Интеграција нових података показује да дигитална тематска збирка не само да одржава стабилан ниво коришћења, већ може достићи и периоде интензивне експлоатације. Ово потврђује да овакви дигитални ресурси имају значајну улогу у савременим информационим потребама корисника и представљају важан сегмент развоја читалачке културе у дигиталном окружењу.

Показатељи коришћења (новембар 2025 – април 2026)

На основу доступних података за период од 07.11.2025. до 23.04.2026. може се извршити синтеза најзначајнијих показатеља коришћења дигиталне збирке „Дигитална шљива“.

Најчешће преузимани документи (кумулативно)

Анализа показује јасну доминацију научних радова и стручне литературе:

- *possibilities_of_plum.pdf* — 786 преузимања
- *RD_24463.pdf* — 214 преузимања
- *sajamski_glasnik_br4.pdf* — 203 преузимања
- *sajamski_glasnik_br11.pdf* — 131 преузимање
- *sajamski_glasnik_br8.pdf* — 100 преузимања

Укупно посматрано, већина најпреузиманијих докумената припада категорији:

- научних и стручних радова,
  - дисертација,
  - публикација везаних за сајам шљива.
- Најпосећеније странице
- Почетна страница (/) — 559+ приказа
  - *sušenje šljive* — 78 приказа
  - *novinski članci (stari)* — 76 приказа
  - *kontakt* — 70 приказа
  - *naučni članci* — 70 приказа

Највећи број преузимања односи се на научне радове (посебно *possibilities_of_plum.pdf*), што указује да збирка има значајну улогу у академском и стручном контексту. У односу на крај 2025. године, 2026. доноси вишеструко већи број преузимања, са јасним пиком у марту и априлу. Ово указује на повећану видљивост збирке и могућу употребу у настави или истраживањима. Странице попут „сушење шљиве“ и „производи од шљиве“ бележе висок број посета, што показује да збирка није ограничена само на научну публику, већ има и практичну вредност за ширу заједницу. Поред научних радова, значајан интерес постоји и за: новинске чланке, монографије, и културне и популарне садржаје.

Анализа друштвеног утицаја

Успех процеса дигитализације у Народној библиотеци Осечина најбоље се огледа у трансформацији начина на које заједница користи своје наслеђе. Уместо искљученог ослањања на квантитативне показатеље, права вредност лежи у чињеници да локална баштина постаје део свакодневног дигиталног живота грађана.

Као илустрација раста доступности и интересовања након постављања грађе на платформу, можемо навести упоредни приказ приступа листу пре и након дигитализације

ЗАКЉУЧАК

Дигитализација завичајне периодике и специфичних локалних симбола је најефикаснији начин да се „жива реч“ прошлости сачува за генерације будућности. Народне библиотеке данас не смеју бити пасивни посматрачи технолошких промена, већ активни актери који те промене користе за промоцију културе.

Синтетички посматрано, дигитална збирка „Дигитална шљива“ показује двоструку функцију: она истовремено делује као научно-информациони ресурс и као практично-едукативна платформа. Значајан раст преузимања у 2026. години, као и доминација стручних радова међу најтраженијим документима, потврђују њену релевантност у академском контексту, док висока посећеност тематских страница указује на њену ши-року друштвено - употребну вредност.

Библиотека у Осечини успешно балансира између улоге чувара традиције и модерног информационог центра, чинећи локалну историју живом, претраживом и трајном.

Некада смо у нашој Подгорини госте дочекивали хлебом, сољу и најбољом препеченицом. Данас вас наша библиотека дочекује отвореним порталом и сачуваним страницама наше историје. Зато, нека вам претрага увек буде брза, нека вам линкови никада не пуцају, а наша завичајна реч нека вам буде на један клик далеко!

ЛИТЕРАТУРА

1. Oldenburg, r.(1989). The Great Good Place. New York: Paragon House.
2. Vraneš, A., Marković, Lj. (2013). *Od rukopisa do digitalne biblioteke*. Београд: Filološki fakultet.
3. Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” Београд (2026). *Интерна статистика дигиталног портала*. Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“.

Електронски извори

Веб-сајт Народне библиотеке у Осечини <https://biblioteka-osecina.org/>

Веб сајт Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“

<https://digitalnasljiva.unilib.rs/?fbclid=IwAR16b107pgpnwiYWZvCjearZolCJpUL5m8o-uxNEPxeY6UF2m7RIHhyvqFw>

<https://pretraziva.rs/images/firstpages/podgorac.jpg>